

Ένας ακόμη παράλογος πόλεμος...



«Στη σκιά του Αυγερινού» της Σοφίας Βόικου, εκδόσεις Ψυχογιός

Γράφει η Πασχαλία Τραυλού / Συγγραφέας – λογοτέχνης / tnomik11@yahoo.gr

Η γυναίκα και η σχέση της με την τέχνη αποτέλεσε για πολλούς αιώνες ταμπού των κοινωνιών. Η καλλιτεχνική φύση της γυναίκας υποτιμήθηκε και συχνά χλευάστηκε. Η Σοφία Βόικου ανάμεσα σε μια πλειάδα άλλων ιδεολογικών αξόνων, στο νέο της βιβλίο καταπιάνεται με το ευαίσθητο αυτό ζήτημα που αποτέλεσε την αιτία της ατροφικής γυναικείας καλλιτεχνικής παραγωγής για πολλούς αιώνες.



Ο κοινωνικός ρατσισμός, η καταπίεση του γυναικείου φύλου, ο καταλυτικός ρόλος του οικογενειακού περιβάλλοντος στην ευτυχία καθενός και ο

ρόλος της τέχνης στη διαμόρφωση εκείνης της άμυνας που επιτρέπει στον άνθρωπο να δεισδύσει στην ουσία της ζωής και να διαρρήξει τις προκαταλήψεις που του στερούν το στοιχειώδες δικαίωμα της πνευματικής ελευθερίας αποτελούν τις ιδέες που θα ανακαλύψει ο αναγνώστης πίσω από το λογοτεχνικό σύμπαν αυτού του βιβλίου.

Η Σοφία Βόικου στην εισαγωγή της μας αποκαλύπτει το ερέθισμα και τον ιδεολογικό πυρήνα του νέου βιβλίου της. Εμπνευσμένη από την δυναμική προσωπικότητα της Καμίλ Κλοντέλ, ευφυούς καλλιτέχνηδας, μούσας και ερωμένης του Ωγκύστ Ροντέν, του πουδαιότερου σύγχρονου γλύπτη, καταφέρνει να μετουσιώσει στην ηρωίδα της Τερέζα Βολάνη το πρότυπο της γυναίκας που στο όνομα του έρωτα καταφέρνει να τιθασεύσει τα προσωπικά της καλλιτεχνικά οράματα και τον εγωισμό της.

Η Τερέζα Βολάνη λοιπόν είναι μια μοιραία γυναίκα και ταυτόχρονα μια καλλιτέχνηδα της γλυπτικής που σάρωσε κάθε στερεότυπο, προκειμένου να αναζητήσει και να ανακαλύψει την αλήθεια του εαυτού της. Ξεφεύγει από τις πεπατημένες φόρμες τόσο στον τρόπο ζωής που επιλέγει όσο και από τις παραδοσιακές τεχνικές γλυπτικής που ακολουθεί. Διαχειρίζεται με την ευκολία ενός παιδιού που παίζει με τα στρατιωτάκια του, τα νέα υλικά που ξεπηδούν από το σύγχρονο πολιτισμό, όπως αυτός διαμορφώθηκε από τη βιομηχανική επανάσταση ήδη από τις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Η σαρωτική ενέργεια που διαθέτει ως προσωπικότητα άλλοτε ασκεί δύναμη μεταμορφωτική στο περιβάλλον της και άλλοτε έρχεται σε σύγκρουση με την ίδια την ηρωίδα οδηγώντας την σε αυτοκαταστροφικές ενέργειες. Το σημαντικότερο ίσως στοιχείο αυτού του βιβλίου είναι η επιδίωξη της συγγραφέως να αποδομήσει τις προκαταλήψεις και να απομυθοποιήσει την τελειότητα της ελληνικής οικογένειας και της ανδρικής υπεροχής.

Η Τερέζα ήθελε να γίνει γλύπτρια. Ο στρατιωτικός πατέρας της όμως της ψαλιδίζει τα φτερά φροντίζοντας καταλλήλως να μη γίνει δεκτή στη Σχολή Καλών Τεχνών επειδή για εκείνη έχει στο νου του τον κοινωνικώς αποδεκτό ρόλο της συζύγου με άντρα φυσικά της επιλογής του. Αντίστοιχα, η μητέρα της η οποία αποδέχτηκε παθητικά το ρόλο της υποταγμένης συζύγου στην πατριαρχική της οικογένεια, ασχολείται μόνο με τα διαδικαστικά της υπόθεσης. Την αφορά η δεξίωση, το φουστάνι και το χτένισμα της νύφης και δεν ασχολείται με τη θεομηνία που έχει ξεσπάσει στην καλλιτεχνική ψυχή της κόρης της.

Παρατηρήτης και παθητικός δέκτης των αρχών της οικογένειας φαίνεται να είναι στην αρχή ο Θεμιστοκλής, ο αδερφός της Τερέζας που εμφανίζεται ως το αρσενικό που συνεχίζει την παράδοση της οικογένειας, ακολουθώντας μόνο φαινομενικά τις επιθυμίες και το πρότυπο του πατέρα. Οι έννοιες της υποκρισίας και η χρήση ψυχικών προσωπείων είναι επίσης ένα θέμα που εύστοχα θίγει η συγγραφέας, υπογραμμίζοντας ότι ο κοινωνικός περίγυρος συχνά αναγκάζει τους ανθρώπους να μεταμφιέζουν τις αληθινές επιθυμίες τους προκειμένου να τις κρατήσουν κρυφές από όσους τις θεωρούν κατακριτέες.

Η καλοστημένη σκηνοθετικά συγκυρία της συνάντησης της Τερέζας Βολάνη με τον κορυφαίο γλύπτη Άγγελο Αυγερινό, δίνει την ευκαιρία στη συγγραφέα να πλέξει αριστοτεχνικά ένα παθιασμένο ειδύλλιο που θα καταλήξει στην υποταγή των καλλιτεχνικών βλέψεων της ηρωίδας της στο όνομα του έρωτα. Η γυναίκα – Τερέζα θυσιάζει τον εγωισμό της προκειμένου να αναστυλώσει το εγώ του συντρόφου της. Κορυφαία θυσία μα την αλήθεια για μια καλλιτέχνη αφού στη φύση των δημιουργιών υπάρχει πάντα αυτή η τρυφερή ματαιοδοξία της αναγνώρισης.

Από τη στιγμή της συνάντησης της Βολάνη με τον Αυγερινό η συγγραφέας μας συστήνει τα υπόλοιπα κεντρικά πρόσωπα του βιβλίου. Ο Αυγερινός αποτελεί μια εμβληματική φιγούρα που συναιρεί στο πρόσωπό του τις αντιλήψεις για την κυριαρχία του αρσενικού πνεύματος στην κοινωνία των μέσων του 19^{ου} αιώνα και τα στερεότυπα περί ανδρικής υπεροχής στον τομέα της τέχνης.

Αντίποδας της Τερέζας εμφανίζεται η Άννα. Ωστόσο, θα έλεγε κανείς πως η Βόικου παίζει με την ευριπίδεια τεχνική του φαίνεσθαι και του είναι. Η Άννα μοιάζει αδύναμη αλλά δεν είναι. Η Τερέζα μοιάζει δυνατή, αλλά επίσης δεν είναι...

Η Άννα είναι η σιωπηλή, παθητική γυναίκα που υπηρετεί πιστά τον άντρα καλλιτέχνη δίχως να διεκδικεί τίποτε για την προσωπική της ευτυχία, έχοντας πείσει τον εαυτό της πως η ευτυχία της εξαρτάται αποκλειστικά από την προσωπική της ζωή και από την αφοσίωση που επιδεικνύει στον άντρα με τον οποίο επιλέγει να συνδεθεί. **Η Τερέζα και η Άννα αποτυπώνουν παραστατικά τη σύγκρουση των παλιών και νέων αντιλήψεων και ο καλλιτέχνης-Αυγερινός παραπαίει ανάμεσα σ' αυτούς τους δύο ιδεολογικά αντίθετους κόσμους έως ότου πάρει την απόφαση σε ποιον θα παραμείνει.** Η φαινομενική αδυναμία της Άννας τελικά αναδεικνύεται σε ανυπέβλητη δύναμη, αφού ο Αυγερινός υποκύπτει στο μεγαλείο της ταπεινής γυναίκας και την επιλέγει για σύντροφό του. Η γυναικεία ταπεινότητα γίνεται το λιμάνι του ενώ η τρικυμισμένη μονίμως ψυχή της Τερέζας τον απειλεί και τον φοβίζει. Ενώ θαμπώνεται από την ορμητικότητα και το πάθος του καινούργιου θηλυκού που έχει αρχίσει να διαμορφώνεται και στην Ελλάδα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, εντέλει επιλέγει την ασφάλεια της πεπατημένης, προτιμώντας να μείνει κοντά σε μια γυναίκα που τον κρατά δέσμιό της όχι με τον έρωτα αλλά με τον οίκτο που του προκαλεί η καρτερική σιωπή και η υποταγή της. Ωστόσο, η καλλιτεχνική και γιαυτό διορατική φύση του Αυγερινού τού προσφέρει τη δυνατότητα να διακρίνει πίσω από τον ανδρικό εγωισμό το δικαίωμα της γυναικείας εξέλιξης και καταξίωσης, γεγονός που για άλλη μια φορά αποδεικνύει πόσο λεπτοδουλεμένο ψυχογραφικά είναι το βιβλίο.

Πρωταγωνιστικό ρόλο ωστόσο στο βιβλίο δεν παίζουν μόνο οι άνθρωποι αλλά και άψυχα αντικείμενα. Ένα γράμμα του οποίου το περιεχόμενο η Σοφία το κρατάει επτασφράγιστο

μυστικό έως τις τελευταίες σελίδες του βιβλίου αποτελεί εξαιρετικό εύρημα για να εντείνει το ενδιαφέρον του αναγνώστη, ενώ οι περιγραφές της σε υπαρκτά αλλά και σε φανταστικά πρωτοποριακά έργα τέχνης, εξάπτουν τη φαντασία και αποτελούν εξαιρετικές πινελιές μέσα στην αφήγηση.

Πίσω από τις λογοτεχνικές αναφορές του βιβλίου αναδύεται ένα μανιφέστο διαμαρτυρίας κατά της όποιας μορφής κοινωνικού ρατσισμού που υφίστανται οι κάθε είδους διαφορετικοί μέσα στις ανθρώπινες κοινωνίες.

Η Καλυψώ, η τραβεστί φίλη που αποκτά η Τερέζα όταν επισκέπτεται το El Dorado όπου η Βόικου αποτυπώνει με άψογη λογοτεχνική πένα την ατμόσφαιρα ενός καμπαρέ, σκιαγραφώντας παράλληλα τα ήθη της εποχής, είναι ίσως το πιο τραγικό πρόσωπο της ιστορίας το οποίο καθίσταται στην πορεία του έργου εξαιρετικά συμπαθές με την προσωπική του ιστορία.

Η αναγνωστική εμπειρία είναι ευχάριστη. Το κείμενο γοητεύει με τη λιτή και γρήγορη δομή του λόγου του, την ατμοσφαιρικότητά του, το άρτια αποτυπωμένο ιστορικό του περίγραμμα με αξιόλογες αναφορές σε γεγονότα και λεπτομέρειες που άφησαν το στίγμα τους στην εποχή που αποτελεί το σκηνικό της ιστορίας. Εντυπωσιακή η περιγραφή μιας Γαλλίας της τέχνης, των μπιστρό και των γκαλερί που μας είχε σαγηνεύσει και στο Κόκκινο Σημάδι και στο Ταξίδι της Φωτιάς, αποδεικνύοντας ότι το γνωστικό υπόβαθρο της Βόικου στην ιστορία της τέχνης και της Γαλλικής φιλολογίας λειτουργεί υποσυνείδητα και ζυμώνεται με το λογοτεχνικό κριτήριο της συγγραφέως.

Φράση κλειδί και πυρήνας εντέλει του βιβλίου, η φράση: «Το ερωτικό σμιξιμο της Τερέζας και του Αυγερινού ήταν βίαιο. Ένας πόλεμος ανάμεσα στο αρσενικό και το θηλυκό. Ένας πόλεμος για το ποιος θα κατακτήσει τον άλλον».

Από αυτή τη φράση αναδύεται ο καταλυτικός προβληματισμός που προκαλεί το βιβλίο. Άραγε αυτός είναι ο έρωτας; Άραγε αυτές πρέπει να είναι οι σχέσεις των δύο φύλων; Μήπως αυτός ο πόλεμος είναι εντέλει μια κατασκευή που προήλθε από κοινωνικές σκοπιμότητες; Μήπως εντέλει ήρθε το πλήρωμα του χρόνου να λήξει αυτή η διαμάχη και να αναγνωριστεί η έμφυλη ισοτιμία και στην τέχνη;